

اشاره

در این نوشتار دربارهٔ چگونگی و تبیین یکی دیگر از حوزه‌ها و آموزه‌های قرآن مبنی بر «حفظ» آیات و عبارات در فرایند انس با قرآن کریم دورهٔ پیش دبستانی می‌پردازیم.

ضرورت و اهمیت حفظ قرآن در کودکی

غالباً محفوظات دوران کودکی ماندگارند و تأثیر خاصی بر شخصیت فرد می‌گذارند. حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «یادگیری در کودکی مانند نقش روی سنگ است.» بنابراین خوب است شرایط به گونه‌ای آماده شود که انسان از سنین خردسالی با آیات و معارف قرآن آشنایی پیدا کند تا به تدریج به آداب و اخلاق قرآنی مؤدب شود. حافظهٔ کودک بسیار قوی و فعال و درعین حال، بکر و از معلومات و آموزه‌های گوناگون خالی است. در دنیای امروز، خواسته یا ناخواسته، در اندک زمانی ذهن کودک از اطلاعات و آموزش‌های گوناگون پر خواهد شد. کودک توانایی فراگیری مستقیم و غیرمستقیم، تقلید و همانندسازی بسیار زیادی با محیط پیرامون خود دارد. اما چون از قدرت تشخیص قوی برخوردار نیست و آن چه را که فرا می‌گیرد بدون بررسی، دریافت و ضبط می‌کند، بهتر است موضوعات و مطالب دریافتی او، از بهترین و سالم‌ترین آموخته‌ها باشد تا بتواند سرمایهٔ ارزشمندی به دست آورد؛ سرمایه‌ای که یک عمر برای او هدایت و برکت در پی داشته باشد. از صدر اسلام تا کنون، کودکان مسلمان، آموزش خود را با حفظ سوره‌های کوتاه یا آیات و فرازهای خاصی از قرآن کریم آغاز می‌کردند. در کشور ما نیز این سنت حسنه همیشه وجود داشته است.

در دهه‌های اخیر با توسعهٔ فعالیت‌های آموزش و پرورش در دورهٔ پیش از دبستان، خانواده‌ها و نیز مؤسسات آموزشی - فرهنگی بر آن شده‌اند که موضوع حفظ قرآن را در چارچوب فعالیت‌های علمی و برنامه‌ریزی شده شکل دهند. خوش بختانه امروز، هر جا که این فعالیت با ملاحظات لازم علمی و تجربی، با پرهیز از افراط یا تفریط و در قالب «شیوهٔ تلفیق» انجام شده، با توفیقات ارزشمند و ماندگاری مبنی بر انس با قرآن کریم همراه بوده است. در ادامه توضیحاتی دربارهٔ مراحل چگونگی شنیدن و حفظ آیات قرآن ارائه می‌شود.

مرحله اول: شنیدن، همانندسازی و تلفظ

۱. شنیدن از ارکان مهم یادگیری است. از این رو، هر آیه و عبارات از طریق رسانهٔ آموزشی (نوار یا سی‌دی) یا قرائت مربی چند بار تکرار می‌شود.
 ۲. کودکان با شنیدن قرائت رسانهٔ صوتی آموزشی (نوار یا سی‌دی) یا قرائت مربی، به طور دسته‌جمعی، چند بار آیه یا عبارت شنیده شده را تکرار می‌کنند.
 ۳. کلمات و ترکیبات مشکل یا موارد اشتباه کودکان، توسط مربی به صورت شمرده و با تأکید بیشتر، بازخوانی می‌شود تا حتی المقدور حالت صحیح را تکرار کنند. ولی اگر اشکال برطرف نشد، به تکرار و تأکید بیش از حد نیاز نیست؛ کودکان در فرصت‌های بعد به تدریج، تلفظ صحیح را یاد می‌گیرند.
- در این مرحله آن چه اهمیت دارد، مشارکت همهٔ کودکان در جمع‌خوانی است. اگر هر نوآموز در فعالیت جمعی مشارکت کند، حد مورد انتظار به دست آمده است. هر کودک با توجه به توانایی و علاقهٔ فردی خود و در فاصله‌های زمانی متفاوت، در حفظ کامل یا نسبی سوره یا آیات تمرین شده مهارت لازم را کسب می‌کند. هم چنین در فعالیت‌های گروهی، ضعف فردی کودکان کمتر بروز می‌کند، بلکه مشارکت جمعی، موجب افزایش انگیزهٔ یادگیری می‌شود.

مرحله دوم: تکرار و یادآوری برای تثبیت محفوظات و رفع

اشکالات

در حفظ آیات قرآن

مسعود تهرانی فرجاد

۱. بار دیگر، آیه یا عبارت مورد

نظر، توسط مربی یا رسانه صوتی آموزشی (نوار یا سی‌دی)، قرائت می‌شود.

۲. کودکان به طور دسته‌جمعی آن را تکرار می‌کنند.

۳. هر کودک به تنهایی، آن عبارت را تکرار می‌کند و اشکالات هر یک از آن‌ها به شیوه مناسب اصلاح می‌شود.

نکته:

- در مواردی که کودک قادر به اصلاح اشکال نیست، به حال خود گذاشته می‌شود تا در فرصت‌های بعد آرام آرام حالت صحیح را فراگیرد.
- به منظور نشاط و جذابیت بیشتر، بهتر است با گروه‌بندی و ایجاد رقابت سالم بین کودکان، از ایشان بخواهیم آموخته‌های خود را برای یکدیگر بخوانند.

معیارهای انتخاب محتوای حفظ

- در کمیت و کیفیت انتخاب عبارات و آیات باید دقت شود تا عموم کودکان بتوانند به راحتی محتوای موردنظر را بیاموزند. در واقع، محتوا باید علاوه بر هماهنگی با اصول این برنامه (انس با قرآن کریم دوره پیش‌دبستانی)، با توجه به معیارهای زیر انتخاب شود:
- سوره‌های منتخب از نظر تلفظ حتی المقدور ساده، روان، کوتاه و پرکاربرد باشند. به این منظور، سوره‌های توحید، کوثر، ناس، عصر، نصر و حمد مناسبند که برای کودک پیام قابل فهم دارند؛ هر چند به صورت درک ساده و اولیه، پیشنهاد می‌شود.
 - عبارات و آیات از نظر تلفظ حتی المقدور ساده، روان و کوتاه باشند.
 - برخی فرازهای پر کاربرد، مانند آیه‌الکرسی و چهار آیه آخر سوره بقره (امن الرسول)، به مرور و در فرایند زمانی چند ماه و از طریق تمرین و تکرار مستمر و روزانه آموزش داده شوند.

تذکرات مهم در حوزه شنیدن و حفظ قرآن

- میزان محفوظات متناسب با توانایی و استعداد هر کودک و به دور از الزامات آشکار و پنهان باشد. یعنی، توجه به میزان توانایی هر کودک و تفاوت‌های فردی او با دیگران، اصلی‌خداشه‌ناپذیر است.

- به منظور تثبیت آموخته‌ها در حافظه درازمدت کودک، تمرین‌ها در چند نوبت با فاصله زمانی مناسب انجام شوند و از تمرین زیاد و طولانی در یک زمان جداً خودداری شود.

- از آن جا که هدف اصلی فعالیت‌های یاددهی-یادگیری برنامه قرآن «تقویت انس با قرآن کریم و علاقه به یادگیری آن» است، نباید میزان محفوظات، این هدف اصلی را تحت‌الشعاع قرار دهد.

- بهره‌گیری از شیوه تلفیق حوزه‌های برنامه قرآن، از تأکیدات اساسی در فرایند انس با قرآن کریم است. از این‌رو توازن در حوزه حفظ باید مورد توجه تولیدکنندگان محتوا باشد.

در خاتمه از خداوند متعال خالصانه می‌خواهیم ما را به بهره‌گیری از شیوه‌های مؤثر در ایجاد انس و علاقه به قرآن در کودکانمان موفق سازد.

آمین یا رب العالمین

پی‌نوشت

۱. امام علی (ع): العلم فی الصغر کالتقش فی الحجر العلم فی الکبر کالتقش فی المدر. [کنزالفوائد، ج ۱، ۳۱۹]

